

František z Assisi – patrón ekologův a ochrancův přírody

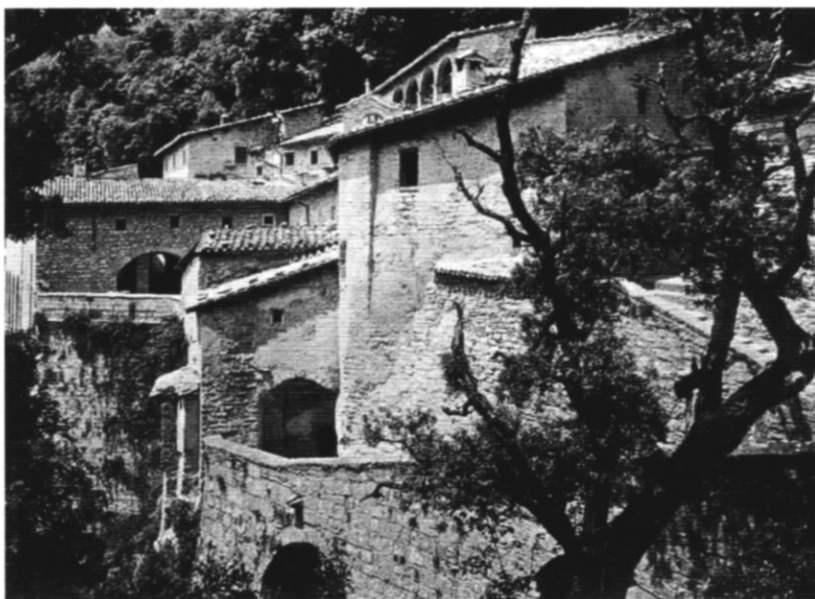
C. J. Brázda: Francis from Assisi – Patron of Ecologists and Nature Conservationists. Život. Prostr., Vol. 32, No. 2, 69–71, 1998.

In spite of the fact, that ecology and environmental science are relatively young sciences, they have significantly influenced the way of thinking and attitudes not only of experts and decision makers but also of general public. At present a discussion and confrontation of opinions is going on, coming out from the most various philosophical starting points. Church also enters into this discussion because the present environmental crisis points at its moral character. One of moral symbols is first of all Francis from Assisi proclaimed the patron of ecologists and nature conservationists in 1979 by the pope John Paul II. By this act he gave to the ecological understanding adequate authoritative approval and nomination. The process of creation by its naturalty addressed Francis and he felt he must answer. It is natural that the followers of Francis from Assisi in their monastic life are the participants in this struggle for justice in understanding and formation of the environment in local, regional or world level. The article gives information on present activities of the holy order fully corresponding with the demands and needs of the modern age and in such a way actualizing the message of Saint Francis.

Napriek tomu, že ekológia je relatívne mladou vedou, zaznamenala pozoruhodný kvalitatívny vývoj, ktorý sa prejavil aj výrazným vplyvom na myslenie a postoj nielen odborníkov a zodpovedných činiteľov, ale aj širokej verejnosti. V rámci nej existuje v súčasnosti pestrá diskusia a konfrontácia názorov vychádzajúcich z najrôznejších filozofických východísk. Aj katolícka cirkev vstupuje do tejto diskusie, aby sa jej zúčastnila ako sprostredkovateľka kresťanského posolstva v dejinách ľudstva. Kľúčovou udalosťou bol v tomto smere II. vatikánsky koncil, ktorý 7. decembra 1965 schválil a potvrdil text vieroučnej konštitúcie Radosť a nádej, kde sa okrem iného píše: *“Nepoznáme čas završenia Zeme a ľudstva, ani nevieme ako bude pretvorený vesmír. Tvárnosť tohto sveta, znetvorená hriechom, sa síce pomíňa, ale sme upovedomení, že Boh pripravuje nový príbytok a novú zem, na ktorej býva spravodlivosť ... láska a jej diela zostanú a všetko toto stvorenie, ktoré Boh učinil pre človeka, bude vyslobodené z otroctva márnosti ... Avšak očakávanie novej zeme nielenže nemá oslabiť, lež skôr podnecovať starosť o zveladenie tejto Zeme, na ktorej rastie telo nového ľudského spoločenstva.”* Vzhľadom na citovaný text môžeme povedať, že eschatologická (definitívna) perspektíva nevychádza z negá-

cie, či dokonca nihilizácie prítomnosti a dejín ľudstva a sveta, ale z nich vyrastá. Logickým dôsledkom je potom skutočnosť, že *“sme účastníkmi formovania ekologického svedomia,”* ako sa vyslovil pápež Ján Pavol II., hovoriac ďalej: *“ktoré netreba brzdiť, ale podporovať, aby sa rozvíjalo a dozrievalo, keď bude nachádzať v konkrétnych programoch a iniciatívach žiaduce vyjadrenie”* (Ján Pavol II., 1990).

Súčasná environmentálna kríza ukazuje na jej morálnu povahu a vzhľadom na to akosi inštinktívne siahame po inšpirácii. Tú vynikajúcim spôsobom nachádzame vo Františkovi z Assisi, ktorého pápež Ján Pavol II. apoštolským listom Inter Sanctos z r. 1979 vyhlásil za **patróna ekologův a ochrancův přírody**, čím dal jeho ekologickému cíteniu zodpovedajúce autoritatívne schválenie a odporúčanie. Čo je však pre tohto svätca z Assisi príznačné? Environmentalistika, ktorá vyrástla z ekológie ako samostatná veda, sa vlastne objavila ako určitá reakcia na uvedomenie si vplyvu činnosti a života človeka na jeho životné prostredie, avšak nie je tu na to, aby – obrazne povedané – vyfahovala človeka z blata, ktoré si sám vyrobil – ale aby ho viedla k vedomiu, že nie je na svete sám; že má na svojej časovo-priestorovej púti spo-

Jeden z kláštorov v rodnom kraji sv. Františka z Assisi

ločníka – totiž všetko ostatné stvorenie – s ktorým má nažívať v duchu vzájomnej solidarity a úcty. Poslaním ekológie ako vedy je potom z teologického hľadiska hľadanie a definovanie vzťahov a zákonitostí, ako aj modelovanie vývoja a budúcich spôsobov tejto vzájomnej solidarity a úcty. Životopisec Františka z Assisi v diele, ktoré vznikalo v rokoch 1260–1263 o ňom píše: *“Keď rozjímal o prapôvode všetkého tvorstva, býval naplňaný hojnou vrúcnosťou. Akékoľvek drobné živočíchy nazýval bratmi a sestrami vo vedomí, že má s nimi spoločný začiatok”* (Bonaventura de Balneoregio, 1263). Z eschatologického pohľadu sa dá hovoriť aj o spoločnom cieľi! Všetko je vlastne jednou veľkou rodinou Božích stvorení. Stvorenie svojou prirodzenosťou Františka oslovuje a on sa cíti byť oslovený a vyzvaný k odpovedi. A tak vzniká dialóg. Pokračujúci a neprestávajúci. Vníma stvorenie ako spoločníka na životnej ceste k Bohu, spoločníka, ktorý už nie je nemý, ale hovorí mu o Bohu a jeho vôli (ako v Kristových podobenstvách v evanjeliu), spoločníka, ktorého preto treba mať v úcte a láske, a ktorého suverenitu treba nielen uznávať, ale aj chrániť. Toto vedomie preniká Františka z Assisi skrz naskrz a neraz vytryskne v konkrétnych postojoch, ako napríklad spomína iný jeho životopisec, Thomas de Celano: *“Záhradníka upozorňoval, aby medze okolo záhrad neprekopával; aby tak mohli rastliny svojou zeleňou a kvetom prirodzene zvestovať vznešeného a prekrásneho Otca všetkých vecí”* (1247).

Veľmi dobre vieme, čo spôsobila likvidácia medzi, súvislých krovinných a stromových porastov na okrajoch polí, ktoré predtým vytvárali prirodzené spojenie

(biokoridory) medzi jednotlivými krajinnými prvkami. Iný prístup k tejto veci má svätec z Assisi, iný my. On zachoval to, čo chceme zachovať aj my, avšak my sa často nedostaneme tam, kde on vlastne celým svojím bytím spočíval. *“Sila lásky ho urobila bratom všetkých tvorov; preto sa nemožno čudovať, že ho ešte viac urobila bratom tých, do ktorých vtlačil Stvoriteľ svoj obraz”* (Thomas de Celano, 1247); preto sociologické vnímanie tvorí prirodzenú a integrálnu súčasť jeho ekologického vnímania.

Životné prostredie chápe František z Assisi ako prostredie človeka a patriace človeku; ak chcem byť ešte presnejší, tak musím povedať, že prostredím Slova, ktoré sa stalo Telom a prebývalo medzi nami (Jn 1, 14), čiže prostredím Krista – Spasiteľa a patriace Kristovi – Spasiteľovi, prostredím, v ktorom sa koná dielo spásy a ktoré sa na tomto diele spásy

zúčastňuje podľa svojej prirodzenosti, nie síce vďaka akejsi vnútornej nevyhnutnosti, ale podivuhodnej Božej milosti. Týmto položil pevný základ úcty voči všetkému stvoreniu, človeka nevynímajúc, skôr naopak, vyzdvihujúc.

Jeho sociologické vnímanie vyúsťuje najmä do solidarity, s nižšou spoločenskou vrstvou vtedajšej spoločnosti zvyčajne trpiacou a znášajúcou násilie v rôznych formách. V súčasnosti ide najmä o solidaritu s obyvateľstvom rozvojových krajín. Pápež Ján Pavol II. (1990) vyhlásil, že *“súčasná spoločnosť nenájde riešenie environmentálnych problémov, ak vážne nepodrobí revízii svoj spôsob života. Na mnohých miestach je vedená k hedonizmu a spotrebe, zotrúvajú v ľahostajnosti ku škodám, ktoré z toho vyplývajú ... vážnosť situácie odhaľuje hĺbku mravnej krízy človeka. Ak chýba zmysel pre hodnotu osoby a ľudského života, človek sa nezaujíma ani o iného človeka, ani o Zem. Jednoduchosť, striedmosť, zmysel pre poriadok a duch obety musí charakterizovať každodenný život človeka, aby neboli všetci nútení znášať škodlivé dôsledky ľahkomyselnosti menšiny”*.

V tomto zmysle je chudoba Františka z Assisi, ktorý si ju zvolil za životný štýl, nie, pravda, z asketických dôvodov, ale preto, že ju videl na Kristovi – Spasiteľovi, stálou a vynikajúcou lekciami. Arcibiskup Karol Jozef Rauber, pápežský nuncius v Berne, poskytol rozhovor švajčiarskemu časopisu Bilanz, kde okrem iného hovorí: *“... bohaté krajiny dávajú, merané podľa ich hrubého spoločenského produktu, smiešne málo na pomoc rozvojovým krajinám. V krajinách tretieho sveta vidia často miesto odbytu pre*

tovar, ktorý nie sú schopné na svojich domácich trhoch predať... chudobné krajiny potrebujú obchod a skutočnú rozvojovú pomoc namiesto jednostranného exportu priemyselného tovaru, stabilné a spravodlivé ceny surovín, ľahší prístup na trh a pocit, že ich prijímajú s vážnosťou. Rozvojová politika pre nich neznamená dávať peniaze, ale zaujímať sa o hospodársku stratégiu únosnú pre všetkých, ktorá je charakterizovaná vzájomnou úctou“ (Rauber, 1993). Je len prirodzené, že nasledovníci Františka z Assisi v rehoľnom spôsobe života neostávajú stáť bokom od tohto zápasu o spravodlivosť v chápaní a tvorbe životného prostredia, či už v oblasti lokálnej, regionálnej, alebo globálnej.

V rámci Generálnej kúrie rehole Menších bratov – Františkánov v Ríme je zriadený Úrad pre spravodlivosť, mier a ekológiu, ktorý je činný v rôznych medzinárodných aktivitách. Jednou z nich bolo aj organizovanie medzinárodného seminára Terra Mater 23.–26. septembra 1982 pri príležitosti 800. výročia narodenia Františka z Assisi v talianskom meste Gubbio, ktoré je známe zo života svätca príbehom o skrotení ľudožravého vlka. Spomedzi osobností, ktoré sa na tomto podujatí zúčastnili, hodno spomenúť zástupcov takých organizácií, ako Word Wildlife Fund (WWF), Bureau Européen de l'Environnement (BEE) a Society for International Development (SID). Výsledkom interdisciplinárnych diskusií bolo vydanie záverečnej deklarácie nazvanej Charta z Gubbio 1982, ktorá mala široký ohlas. Od tých čias sa medzinárodný seminár uskutočnil niekoľkokrát a zúčastnili sa na ňom mnohí ďalší záujemcovia, medzi ktorými boli aj zástupcovia piatich najväčších svetových náboženstiev. Význam záverečných deklarácií spočíva najmä v tom, že vznikli z dialógu medzi rôznymi náboženstvami, osobnosťami vedy, kultúry a politiky.

Skutočný pokrok musí mať integrálny charakter, hovorí sa v deklarácii, ekonomický rozvoj je iba prostriedkom a nikdy nie cieľom. Z tohto dôvodu je nevyhnutná zmena súčasnej mentality ľudstva a propagácia nových modelov života, ktoré by smerovali k pokojnej koexistencii všetkých bytostí.

Okrem týchto aktivít hodno spomenúť aj spoluprácu Úradu pre spravodlivosť, mier a ekológiu s mimovládnu organizáciou Franciscan International, ktorá sa začala rodiť už r. 1982 na Malte a r. 1989 dostala štatút mimovládnej organizácie pri oddelení pre verejné informácie pri OSN v New Yorku. Roku 1993 Franciscan International prizvali k spolupráci so Sociálnou a hospodárskou radou OSN a Výborom pre trvalo udržateľný rozvoj a aktívne sa podieľala na Konferencii o životnom prostredí a rozvoji (UNCED) v Riu de Janeiro.

Sú to snád' nezvyčajné formy vplyvu rehole na život vo svete, na ktoré nie sme, najmä v našich podmienkach, zvyknutí. Zodpovedajú však potrebám a požiadavkám doby, pričom neodporujú duchovnosti zakladateľa rehole, skôr naopak, aktualizujú jeho odkaz. Františkán-

ska rehoľa by nebola dostatočne františkánskou, ak by nemala vo svojom partikulárnom práve (Generálnych konštitúciách) zakotvený článok s nasledujúcim znením: *Bratia, kráčajúc v stopách svätého Františka, nech prejavujú úctu voči prírode, ohrozenej dnes zo všetkých strán; aby jej tak vrátili bratský charakter a urobili ju užitočnou pre všetkých ľudí na slávu Boha Stvoriteľa* (1987). Aj u nás na Slovensku majú bratia františkáni svoj podiel na prípravách a priebehu konferencie s medzinárodnou účasťou Etika – Ekuména – Ekológia, ktorá sa už po tretí raz uskutočnila v októbri t. r. v Nitre s plánovanou témou: *Kríza ľudskosti – podstata ekokrízy*. Účastníci konferencie sa obracajú na Národnú radu SR a vládu Slovenskej republiky, aby pri profilovaní štátnej environmentálnej politiky zohľadňovala a vytvárala podmienky na realizáciu princípov trvalo udržateľného rozvoja vo všetkých oblastiach života, čo sa očakáva najmä v oblasti legislatívy. Konferencia ponúka vedecké, odborné a pedagogické výsledky, odborný a duchovný potenciál účastníkov pre výchovnú činnosť cirkevným, vzdelávacím a osvetovým ustanovizniám i občianskym aktivitám. Týmto, ako aj každodenným eticky a environmentálne vyspelým zodpovedným myslením i konaním nadväzuje na duchovné dedičstvo a poslanstvo Františka z Assisi, patróna ekológov a ochrancov prírody, ale aj na odkaz osobností slovenského národa, ktoré vychovávali k úcte k životu, prírode a domovine (Komuniké EEE, 1994).

Literatúra

- de Balneoregio, Bonaventura, 1263: *Legenda maior sancti Francisci*. In *Fontes Franciscani*, 1995, Porziuncola Assisi, p. 847.
- de Celano, Thomas, 1247: *Vita secunda sancti Francisci*. In *Fontes Franciscani* 1995, Porziuncola Assisi, p. 590–596.
- Dokumenty II. vatikánskeho koncilu I., 1968: *SÚSCM Rím*, p. 266.
- Generálne konštitúcie rádu Menších bratov, 1992: *Serafín*, Bratislava, 120 pp.
- Ján Pavol II., 1990: *Mír s Bohem Stvořitelem, mír s veškerým stvořením (Poselství ke Dnu míru 1. 1. 1990)*. In *Teologické texty*, 5, 1994, 1, p. 2–4.
- Komuniké z II. konferencie Etika–Ekuména–Ekológia v Nitre, 1994, 2 pp.
- Rauber, J. K., 1993: *Interview*. In *Teologické texty*, 5, 1994, p. 6.

Cyril Jaroslav Brázda, ofm (1952), provinciálny vikár. Provinciálát Menších bratov – Františkánov, Františkánska 2, 811 01 Bratislava